

VÝCHOVA A SOCIÁLNA PRÁCA V CENTRÁCH PRE DETI A RODINY

EDUCATION AND SOCIAL WORK IN CENTERS FOR CHILDREN AND FAMILIES

ANTONÍN KOZOŇ - BRANISLAV LADICKÝ

ABSTRAKT

V odbornom prístupe k deťom v centrách pre deti a rodiny (CDR) je výchovná činnosť prekrytá sociálnym zabezpečením s dozorovaním na smeny striedajúcimi vychovávateľmi. Do tohto procesu, z hľadiska výchovy detí v CDR, začali aj kontraproduktívne vstupovať masmédiá, politici, sponzori a neziskové organizácie. ÚPSVaR SR jednostranne, v spolupráci s vplyvným občianskym združením Úsmevom ako Dar, presadzuje v praxi CDR jednokoľajnosť preferovania činnosti sociálnych pracovníkov. Odborníci ako sú psychológovia, špeciálni pedagógovia a chýbajúci liečební pedagógovia, by mali ako zamestnanci CDR nájsť vo väčšej miere priestor v edukačnej a reedukačnej činnosti v CDR. Sociálna práca by nemala suplovať potrebnú edukačnú a reedukačnú činnosť ďalších odborníkov.

Kľúčové slová Centrá pre deti a rodiny, sociálna práca, výchova, psychológ, sociálny a liečebný pedagóg, sociálna politika

ABSTRACT

In the professional approach to children in centers for children and families (CDR), the educational activity is covered by social security with supervision in shifts by alternating educators. Mass media, politicians, sponsors, and non-profit organizations also began to counterproductively enter this process, from the point of view of raising children in CDR. ÚPSVaR SR unilaterally, in cooperation with the influential civic association Úsmev as Dar, enforces in the practice of CDR the single-track preference for the activities of social workers. Experts such as psychologists, special pedagogues and the missing medical pedagogues should, as employees of the CDR, find more space in the educational and re-educational activities of the CDR. Social work should not replace the necessary educational and re-educational activities of other professionals.

Keywords

Centers for children and families, social work, education, psychologist, social and therapeutic pedagogue, social policy

ÚVOD

Celá problematika náhradnej starostlivosti detí po roku 1997, keď detské domovy (ďalej DeD), prešli z rezortu Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR (ďalej MŠVVaŠ SR) pod správu Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR (ďalej MPSVaR SR), sa začala nová etapa ich riadenia. Riaditelia a vychovávatelia už z MŠVVaŠ SR nedostávali priame metodické usmernenia pre oblasť riešenia výchovy a vzdelávania detí a mládeže v DeD. Celú činnosť riadenia DeD prevzalo Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny SR (ďalej ÚPSVaR SR) ako podriadená zložka MPSVaR SR, kde ich primárnym záujmom sa stáva sociálna politika štátu pre sociálne zabezpečenia jej občanov. Uvedené smerovanie viac-menej ovplyvňovalo a ovplyvňuje činnosť detských domovov, po roku 2018 sú to už denné centra pre deti a rodiny (CDR), kde v odbornom prístupe k deťom v CDR je výchovná zložka s dozorovaním na smeny striedajúcimi vychovávateľmi prekrytá sociálnym zabezpečením. Do tohto procesu, z hľadiska výchovy detí v CDR, aj kontraproduktívne začali vstupovať masmédiá, politici, sponzori a neziskové organizácie. Občianske združenie Úsmev ako Dar – *Spoločnosť priateľov detí z detských domovov* a ich transformačným heslom: „*Aby každé dieťa malo rodinu...*“ prostredníctvom MPSVaR SR a ÚPSVaR SR začalo presadzovať, že deťom v náhradnej starostlivosti postačuje, keď majú iba dobré sociálne zabezpečenie systémom „*full servisu*“, ich výchova a vzdelávanie zostali na okraji odbornej pozornosti.

Odborník verzus neodborník v centrách pre deti a rodiny

Neberie sa príliš do úvahy, aby do života detí v CDR v dostatočnej miere vstupovali zamestnanci CDR so špeciálnou a liečebnou pedagogickou a psychologickou odbornosťou, ktorí majú z odborného hľadiska najbližšie k deťom so špecifickým edukačnými poruchami. ÚPSVaR SR jednostranne, v spolupráci s vplyvným OZ Úsmevom ako Dar, presadzuje v praxi CDR jednokoľajnosť, činnosť sociálnych pracovníkov. Z odborného stanoviska je ťažko pochopiteľné, aby sociálna práca činnosťou sociálnych pracovníkov mohla vykryť podstatu riešenia problematiky každodenného života detí v CDR a primeranú prípravu do života týchto detí, bez odstránia príčin, ktoré bránia ich osobnostnému a sociálnemu rozvoju. Odborníci -

psychológovia, špeciálni a liečební pedagógovia, by ako zamestnanci CDR mali nájsť vo väčšej miere uplatnenie v činnosti CDR. Samozrejmosťou má byť aj metodické zabezpečenie ich odbornosti s primeraným mzdovým ohodnotením.

Problematika rôznych špecifických porúch správania detí v CDR vo všeobecnosti nechce byť videná a ani riešená. Činnosť CDR je v prevažnej miere nasmerovaná na základné zabezpečenie sociálneho fungovania detí, pričom sociálna práca ako keby nadobúdala charakter predĺženej ruky sociálnej politiky štátu - MPSVaR SR. Sociálna práca ale nevychováva a nevzdeláva, nemala by vo svojej praxi nahrádzať odbornú činnosť iných odborníkov.

Sociálna práca vo všeobecnosti nevychádza zo sociálnej politiky, ale pohybuje sa v jej priestore, kde jej ohraničenia sú vo všeobecnosti určované morálnou a etickou stránkou. Sociálna práca neprotirečí sociálnej politike. Sociálna práca nemôže byť v područí sociálnej politiky, pretože sociálna práca sa pridrižava princípmi Caritas (t.j. lásky božej, ktorú ľudia zdieľajú) a nemala by slúžiť na vykrývanie nedostatkov sociálnej politiky, pretože sa tak stáva neslobodnou, nemôže rozvinúť svoju socializačnú podstatu, lebo mnohokrát, pri nedostatočných už základných prostriedkoch, ako dôsledok sociálnej politiky, slúži ako deravá sociálna sieť na záchranu sociálneho bytia, v našom prípade detí v CDR. Do akej pozície sa dostáva sociálna práca? Namiesto kvalifikovanej činnosti sociálnej práce, je to pomoc, záchrana. Sociálni pracovníci aj v CDR sa dostávajú do role sociálnych pomocníkov, sociálnych záchranárov, ktorí sú často nedostatočne materiálne vybavení pri riešení dôsledkov rozporuplných politických a ekonomických rozhodnutí vládnucej elity a jej „morálky“ prezentované médiami ako sloboda prejavu. Predmetom sociálnej práce je socializácia jedincov v prirodzenom prostredí trojitej stránky prirodzenosti človeka - v politickej, ekonomickej a morálno-kultúrnej oblasti.(Kozoň 2020).

Ako príklad nevhodného postavenia sociálnej práce v CDR uvádzame niekoľko štatistických údajov.

Pri vývoji vybraných štatistických ukazovateľov za roky 2015 – 2019 sa hlavne zastavujeme pri Tab. 1, kde v sledovanom období prišlo k nárastu počtu zamestnancov s kvalifikáciou sociálnej práce a asistentov sociálnej práce v CDR o 314. (http://www.upsvar.sk/detske-domovy-a-ine-zariadenia/detske-domovy/vybrane-statisticke-ukazovatele.html?page_id=130708).

Tab. 1 Sociálni pracovníci v CDR

Rok	2015	2019
Celkový počet sociálnych pracovníkov v CDR	231	545
Navýšenie počtu sociálnych pracovníkov v CDR	314	

Navýšenie počtu sociálnych pracovníkov v CDR bolo o 314, pričom u odborných zamestnancov je to iba 145 (psychológovia, špeciálni a liečební pedagógovia) – Zdroj: upsvar.sk

Podľa A. Škovieru „*Pomer neodborných pedagogických pracovníkov a odborných pedagogických pracovníkov sa zmenil v niektorých detských domovoch až na 66,67% neodborných a 33,33% odborných pedagogických pracovníkov.*“ (Škoviera in Kozoň 2017, ss. 81-82).

MPSVaR SR a jej zložka ÚPSVaR SR v sociálnej oblasti nemajú podľa nášho názoru jasné, čo a ako ďalej s činnosťou CDR, pričom odbornosť zamestnancov naďalej klesá. Zvýšili sa aj finančné prostriedky na činnosť CDR a pritom sa dostávajú do existenčných problémov. Naďalej nevedia a ani nechcú transformovať CDR na rodinné typy, ako hrdo proklamovane hlásali cca od roku 2000, alebo de-inštitucionalizovať (cca od roku 2006).

V roku 2015 bolo v CDR umiestnených 4622 deti a v roku 2019 tento počet bol zaznamenaný 4898 deti, čo je navýšenie o 276 deti – nárast o 5,98 %. V reedukačných centrách v roku 2015 bolo 435 deti a v roku 2019 tento stav bol 512 deti, čo je navýšenie o 77 deti - nárast o 17,7 % (viď Tab.2).

Tab. 2 Počet detí s nariadenou ústavnou starostlivosťou

Rok	2015	2016	2017	2018	2019
Centrá pre deti a rodiny	4622	4744	4583	4747	4898
Reedukačné centrá	435	387	479	538	512

Zdroj: upsvar.sk

Jozef Mikloško, ml., predseda OZ Úsmev ako Dar a detský komisár pre deti, dlhodobo tvrdí a slovne presadzuje, že systematicky treba pracovať s dieťaťom a jeho biologickou rodinou, aby sa dieťa na základe ekonomických problémov, ktoré sa v rodine vyskytujú, neboli nosným meradlom vyňatia dieťaťa/deti z rodín, ale aby sa predišlo k umiestneniu do centra pre deti a rodiny. Žiaľ, prieskum, ktorý realizoval ÚPSVaR SR, tieto jeho slová v praxi nepotvrdzujú, ba naopak. V roku 2018 bol podiel počtu detí, ktoré žijú v náhradnej starostlivosti 1,38%, čo je nárast v porovnaní s rokom 2015 a taktiež aj s porovnaním s rokom 2016 o 0,052%

a v porovnaní s rokom 2017 je to nárast o 0,073%.(http://www.upsvar.sk/detske-domovy-a-ine-zariadenia/detske-domovy/vybrane-statisticke-ukazovatele.html?page_id=130708).

Od 01.01. 2019 na základe zákona č. 61/2018 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 305/2005 sa zmenil názov detské domovy spolu s krízovými strediskami a s resocializačnými strediskami ich zastrešili pod jednu strechu na centrá pre deti a rodiny.

ZÁVER

Výchova a vzdelávanie mladej generácie by mala ísť ako ruka v ruke so sociálnou prácou v možnostiach sociálnej politiky aj v centrách pre deti a rodiny. Žiaľ, niektorí liberálne orientovaní aktivisti, či priaznivci anti-pedagogiky, považujú sociálne zabezpečenie za prvoradé. Po prechode detských domovov pod sociálny rezort v roku 1997, táto doktrína dostala nekontrolovateľný priestor. V mene neexistujúcej rodiny v centrách pre deti a rodiny, sa mnohí prezentujú na vedeckých konferenciách a málokto poukazuje na súčasný reálny stav. Ich deskripcia histórie transformácie detských domovov sú iba klamstvo a takáto „história“ a pravda sa nemajú v láske. Aj transformácia sa začala, keď detské domovy spadali pod MŠVVaŠ SR a priaznivci OZ Úsmev ako Dar si privlastnili to, čo im nepatri. *„Podľa nášho presvedčenia sa začala skôr, ešte v rokoch 1995 a 1996 v školskom rezorte, keď v novej organizačnej štruktúre začali fungovať detské domovy v Tornali a v Bratislave na Učiteľskej ulici. Ministerstvo práce a Úsmev ako dar len prevzali túto modelovú organizačnú štruktúru a personálne obsadenie samostatných skupín, prevzali celé „know-how“ a realizovali ho pod novou hlavičkou. Sme presvedčení o tom, že skutočná transformácia sa začala ešte skôr, už pred rokom 1989, a pokračovala po roku 1990. „Mamutích“ detských domovov bolo len zopár. „Internátnych“ detských domovov bolo približne 10 %.“* (Škoviera 2015, s. 69).

A na otázku, či sociálna práca vychováva a vzdeláva deti v centrách pre deti a rodiny, môžeme odpovedať, že nie. Ani nemôže. Sme povedať, že sa v tejto oblasti sociálna práca dostala do nežiadenej hodnej pozície ako nástroj sociálnej politiky. Predmetom sociálnej práce je socializácia jedincov v prirodzenom prostredí trojitej stránky prirodzenosti človeka - v politickej, ekonomickej a morálno-kultúrnej oblasti. A to je výzva, aby sa takéto podmienky vytvorili aj pre sociálnu prácu v centrách pre deti a rodiny.

Doc. PhDr. **ANTONÍN KOZOŇ**, CSc.

Fakulta sociálnych štúdií

Vysoká škola Danubius

antonin.kozon@gmail.com

Mgr. **BRANISLAV LADICKÝ**
OZ Naša rodina
Trenčín

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

KOZOŇ, Antonín. 2020. *Prirodzenosť človeka v etike sociálnej práce a jej sloboda. Rozprava o Láске, Svetle a Dobre*. Trenčín : SpoSoIntE 2020, 46s. ISBN 978-80-89533-30-5.

ŠKOVIERA, Albín. 2017. *Devalvácia pedagogiky v detských domoch ako reflexia postmoderny*, ss. 77-86. In KOZOŇ, Antonín. 2020. *Návrat pedagogiky do detských domovov*. Trenčín : SpoSoIntE 2017, 280s. ISBN 978-80-89533-22-0.

ŠKOVIERA, Albín. 2015. *Transformácia náhradnej starostlivosti na Slovensku – proklamácie a realita*. In Sociální pedagogika / SocialEducation. Ročník 3, číslo 2, ss. 64-75. 2015. ISSN 1805-8825.

http://www.upsvar.sk/detske-domovy-a-ine-zariadenia/detske-domovy/vybrane-statisticke-ukazovatele.html?page_id=130708 [Cit. 15.10.2022]